

Bir Sosyal Kurum Olarak Üniversite, Bilim Zihniyeti ve Türkiye

The University as a Social Institution, Science Mentality and Turkey

Fahri ATASOY*

Öz

Bilim ve üniversite birbirini tamamlayan kurumlardır. İnsanlığın gelişiminde üretilen bilginin önemi büyüktür. Bilgi üretme yollarından birisi felsefe, birisi bilimdir. Dünyanın modernleşmesi ile birlikte bilim üretmenin mekânı üniversiteler olmuştur. Türkiye Batıdan örnek alarak geleneksel yüksek eğitim kurumlarını dönüştürmeye çalışmıştır. Darülfünun'dan üniversiteye giden süreçte sıkıntılar yaşanmıştır. Üniversite Batılı anlamda akademik araştırmalar yapılan ve bilgi üreten bir kurum olması gerekirken, beklenen başarıyı gösterememiştir. Bunun için defalarca reform teşebbüsleri yapılmış ama olması gereken seviyeye hâlâ çıkamamıştır. Türkiye'de üniversite kurumunun bilim zihniyeti problemleri gelişmiştir. Bunun sebepleri üzerine yapılacak analizler çözüm yollarını da gösterecektir. Bu makale bir toplumun yapısı içinde eğitim kurumu ve dolayısıyla üniversite kurumunun yapısal problemlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kurum, Üniversite, Bilim, Zihniyet, Toplum

Abstract

Science and the university are complementary institutions. In the progress of humankind, the importance of produced knowledge is great. One of the ways of producing knowledge is philosophy and the other one is science. Together with the modernization of the world, the universities have become the places that are produced knowledge. Turkey has tried to transform traditional higher education institutions like the examples in the West. Some problems occurred in the process of transition from Darülfünun to the university. Even though the university is the place that makes academic surveys and produces knowledge, it doesn't show the expected success. Because of this, reform attempts have been done several times but still it hasn't gone up to the intended level. Science mentality of university institution in Turkey has improved problematically. The analyses that are going to be done for these reasons will also show solutions. This article aims to analyze the structural problems of educational institution and accordingly the university institution of society.

Key Words: Social Institution, University, Science, Mentality, Society.

Giriş

Bilme çabası insanlığın tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu hayvanlardan farklı olarak kültür yaratan ve bu kültürü kuşaktan kuşağa aktararak devamını sağlayan bir varlıktır. Kültür insanların çetin doğa şartlarına karşı kolay mücadele etmesini sağladığı gibi, insanca bir hayat sürmesine de yol gösterir. Kültürü insan hayatından çektiğinizde ortaya hayvana benzeyen bir varlık çıkar. Hatta

Makale Geliş Tarihi: 13.07.2018, Makale Kabul Tarihi: 15.11.2018

* Dr. Öğr. Üyesi / Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Gazi

Akademik
Bakış

289

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

bu varlık pek çok bakımdan hayvanlardan aciz kalır. Çünkü hayvanların doğuştan getirdikleri birtakım insiyakları hayatlarını kolaylaştırmakta iken, bundan mahrum olan insanoğlu aciz duruma düşecektir, Bunun için her toplum kendi kültürel mirasını yeni kuşaklara aktararak onların hayatlarını kolaylaştırmayı ve toplumsal hayatı ve insanlığı daha da ileri götürmeyi ister. Bunun için eğitim kurumları bütün toplumlarda önemli bir yer işgal etmiştir. Eğitimin kültürel mirası aktarmanın yanı sıra insanların akıl ve gönül yönüyle yaratıcılığının önünü açıcı fonksiyonu da vardır. Ancak insanlığın geliştirdiği birikime sahip olan insanlar yeni şeyleri geliştirebilirler.

İnsanlığın ilkçağlardan beri geçirmiş olduğu evreleri gözden geçirecek olursak, bu tür faaliyetlerin zaman içinde kurumsallaştığı görülmektedir. Çeşitli dinlerin ve felsefi sistemlerinin de etkisiyle bu kurumsallaşma, insanın bilme ihtiyacını tatmin etmeye ve insanların hem sosyal hem fiziksel ortama uyum sağlamasına imkân vermiştir. Felsefe okulları, dinlerin öğretilerinin aktarıldığı ibadethaneler, birtakım araç ve gereçlerin yapıldığı zanaatkâr atölyeleri hep bu fonksiyonu sağlamaya katkıda bulunmuşlardır. Ortaçağ Avrupa'sında 'Kilise' ve 'manastırlar', İslâm dünyasında 'cami' ve 'medreseler' insanlığın geliştirdiği önemli bilim ve eğitim kurumlarıdır. Modern çağa girildiğinde Batı biliminin yaşamış olduğu dönüşüm, kendisiyle beraber modern üniversiteleri de ortaya çıkarmıştır. Artık bilim faaliyetini modernizmin ilkelerine göre yapan, bilgi üreten ve aktaran sistemli kurumlar vardır.

Üniversite bir eğitim ve bilim kurumu olarak her toplumda, toplumun gelişme dinamiklerinden birini oluşturur. Üniversite demek, insanın içinde bulunduğu evrende gerçekliğin doğru bilgisine ulaşmak çabası demektir. Üniversite demek, toplumdaki uzmanlık gerektiren pek çok iş için kalifiye eleman yetiştirmek demektir. Üniversite demek araştırma, geliştirme, proje hazırlama, buluş yapma demektir. Üniversitenin, Batı medeniyeti içinde maceralı bir gelişme seyri vardır. Türkiye'de ise üniversite, Batı dünyası karşısında geri kalmışlığımızın tescili olarak gelişmeye başlamıştır. Her ne kadar geleneksel yapımız içinde üniversiteye denk kurumlarımız yer almış olsa da modern bir eğitim ve bilim kurumu olarak üniversite Batı'dan etkilenecek tesis edilmeye çalışılmıştır. İşte bu safhadan beri üniversitenin Batı'da kazanmış olduğu başımsız ve yaratıcı konumu, Türkiye'de bir türlü istenen noktaya gelememiştir.

Türkiye'de üniversite Batı'daki anlamında yeni ve faydalı bilgi üreten bir konuma yükselememiştir. Darülfünun'dan üniversite ismine ve YÖK'e uzanan süreçte bir kurum olarak içinden yeterli çözüm üretebilmiş değildir. İstenen görevler yerine getirilemeyince sürekli müdahaleler yapılmıştır. Üniversite için sürekli dışarıdan müdahaleli reformlar yapılması ortaya marazi bir durum çıkarmıştır. Üniversite aşı tutmayan bir bitkiye dönmüş ve zamanla filiz vermez hale gelmiştir. Bu bakımdan her siyasi yönetim üniversiteyi adam edecek veya iyileştirecek reçeteler peşine düşmüştür. Türk üniversite sistemi bu bakımdan

Görüş

Akademik
Bakış

290

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

dünyada reformlar rekoru kırmış olmalıdır. Dolayısıyla sürekli müdahalelerle kendi usullerini ve geleneklerini geliştiremeyen bir üniversite sistemi karşımızda yer almaktadır. Özerk, yaratıcı, üretken ve eleştirici bir yapıya sahip olması beklenen üniversite, nihayetinde beklenen fonksiyonları yerine getiremeyen bir duruma düşürülmektedir. Böyle bir durumda sonucu meydana getiren sebeplerin tahlilini yapmak da zorlaşmaktadır.

Konuyu burada sosyolojik olarak ele alacak olursak, üniversite toplumsal yapının bir parçasıdır. Toplumun işleyişini sağlayan kurumlardan birisidir. Bu kurumların her biri önemli fonksiyonlara sahiptir. Toplumun sağlıklı ve dinamik olması buna bağlıdır. Kurumlarda meydana gelebilecek bir marazi durum toplumun bütününe etkiler. Bu bakımdan bir toplumda üniversiteden beklenen bilimsel bilgi üretimi, yaratıcı düşünmeyi geliştirme, problem çözme yeteneği, bilgili insan yetiştirme gibi fonksiyonları yerine getirmektir. Türkiye’de üniversite ülkenin çağdaşlaşma süreciyle yakından ilişkilidir. Batıda yerine getirdiği fonksiyonları Türkiye’de getirmeyen bir sosyal kurum olması yapısal bir problem olduğu şüphesini artırmaktadır. Toplumsal yapıya sonradan intikal eden Batı tarzı üniversite, niçin bu ortamda beklenen verimliliği ve fonksiyonları yerine getirememektedir? Bunun için ülkemizde üniversite sisteminin tarihi süreç içinde nasıl bir serüven yaşadığına dikkat etmek gerekir.

Bir sosyolojik kurum yılların süzgecinden geçerek toplumsal tecrübelerden çıkartılan ve benimsenen usuller ve kurallar sisteminden oluşur. Sistem ise unsurları arasında karşılıklı illiyet bağı olan ve birtakım fonksiyonları yerine getiren mantıklı bir bütündür. Her bir unsurun önemli katkısı ve görevi vardır. Böylece bir sistem hangi konuyla ilgili olursa olsun aksamadan çalışır ve verimli olur. Beklenen sonuçları verir. Bugün biyolojik sistemleri de, bilgisayar ve otomasyon sistemlerini de buna örnek verebiliriz. Toplumsal kurumlar da buna benzer şekilde sistemli bir bütün oluşturur ve kendi iç bünyesinde rasyonel bağlantılar vardır. Her birim kendi görevini yerine getirerek sonucu ortaya çıkarır. Üniversiteyi de ülkedeki bir toplumsal sistem olarak görürsek, Türkiye’de henüz bu sistemin ya kurulamadığı ya da işletilemediği sonucu çıkar. Bu da araştırma esnasında görülecektir. Ayrıca sistemin bozulmasını, kuralların sürekli değiştirilerek bir kaos yaratılmasını bir ‘anomi’ ortamı olarak değerlendirenler vardır. Bunun gerçekten böyle olup olmadığı da ilerleyen sayfalarda anlaşılacaktır.

Üniversitenin bilimsel bilgi üretme görevi doğrudan bilim zihniyetiyle ilişkilidir. Bu anlamda bilimin ülkemizdeki gelişmişlik düzeyi de üniversite problemiyle iç içedir. Bilimsel faaliyet alanları modern dünyada üniversiteler olarak belirlenmiştir. Batı üniversiteleri bu fonksiyonu önemli bir ölçüde yerine getirmektedirler. Bu bakımdan Türk üniversitesi dediğimiz zaman bu ülkedeki bilimsel çabaları bundan ayrı ele almamız mümkün değildir. Çalışmada bu sebepten “üniversite ve bilim” içice ele alınmaktadır. Çünkü üniversitenin

Gazi

Akademik
Bakış

291

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

terim anlamından da yola çıkarak evrensel olana yönelmek esastır. Bilimsel çaba da üniversite içinde evrenseli ortaya çıkartabilecek en özgün çalışma alanıdır. Üniversite sadece bilgi aktarmaya yarayan bir kurum olsaydı zaten üniversite adına layık olmazdı. Acaba “Türk üniversiteleri bunu layıkıyla yerine getirebilecek yapıyı oluşturdular mı?” sorusu da bu kısa çalışmada amaçlarımız arasında yerini almaktadır.

Bir Sosyal Kurum Olarak Üniversite

Bir toplumda sosyal yapıyı oluşturan önemli unsurlardan biri sosyal kurumlardır. İnsanların çeşitli ihtiyaçları bu kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Bu tek tek bireyler için olduğu kadar toplumun bütünü için de geçerlidir. Mesele aile kurumu, neslin sürdürülmesi, ekonomi kurumu üretim ve tüketim hizmetlerinin yerine getirilmesi, siyaset kurumu toplumun güvenlik ve düzeninin sağlanması, din kurumu inanç sistemlerinin açıklanması ve uygulanması gibi görevleri yerine getirir. Eğitim kurumu ise toplumun üyelerini hayata hazırlar ve diğer kurumların fonksiyonlarını yerine getirebilmek için gerekli donanımlı eleman yetiştirilmesini temin eder.¹

Üniversite kavramının kökü Latince “üniversitas” kelimesine dayalıdır. “Universitas” kelimesinin anlamı ise, bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve müşterek çıkarları olan kişilerdir. Üniversite kavramının bugünkü genel anlamı ise bilim adamı ve öğrenciler topluluğu olup, evrensellik, tüm bilim dallarına yayılma, birlik ve birleştiricilik, bu kavramın önemli unsurlarıdır.²

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 3. Maddesi d) bendinde üniversite şöyle tanımlanıyor: “Üniversite: Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur.”

1992 yılında yapılan bir rektörler toplantısında Yükseköğretim kurulunun görüşü olarak sunulan metinde “çağdaş üniversite” kavramı şöyle sunulmaktadır. “Eğitim-öğretim, araştırma, bilgi üretme, ürettiği bilgiyi yayma fonksiyonları yanında beklentilere cevap veren, toplumun her kesitiyle bütünleşen, teknolojik ilerlemelerin sanayiye uygulanmasını sağlamak suretiyle sanayinin gelişmesinde motor görevi üstlenen, kamu kaynaklarını en verimli şekilde kullanan, kaynak yaratan, sahip olduğu fiziki imkânları ve bilgi birikimini bir müteşebbis gibi değerlendiren, kamunun denetimine bağlı.”³ Böyle bir tanım-

1 Birsen Gökçe, Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yayınları, Ankara 1996, s.109

2 Kemal Gürüz, Türkiye’de ve Dünyada Yüksek Öğretim, Bilim ve Teknoloji, TÜSİAD Yayınları, İstanbul 1994, s.349

3 Çağdaş Eğitim - Çağdaş Üniversite, (Üniversite Rektörlerinin Raporları), Başbakanlık Yayını, Ankara-1992, s.11

Görüş

la üniversitenin bütün fonksiyonellik özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Fakat bu kadar iddialı bir tanımın gerektirdiği üniversite modeli gerçekten Türkiye üniversite sisteminde var mıdır? Yoksa sadece olması gereken konusunda temenni mahiyetinde midir? Bu soruların cevapları çalışmamızın ilerleyen safhalarında ortaya çıkacaktır.

Üniversite toplumların tarih içinde gelişim evrelerine paralel olarak ortaya çıkan ve gittikçe karmaşıklaşan bir sosyal hayatın vazgeçilmez unsuru haline gelmiş bir kurumdur. Bu anlamda toplumsal yapıyla yakından ilişkilidir. Aile, din, ekonomi, siyaset gibi kurumlar nasıl toplumsal yapının temel unsurları ise üniversitede çağımızın modern toplumlarının temel kurumları arasında yerini almıştır. Çağdaş Dünya tabiata hakim olacak tarzdaki gelişmesini bilimsel bilgiye ulaşma ve bu bilgileri pratik alana uygulayabilme imkanları ile kurulmuştur. İlkçağda Platon'un Akademia'sından, Ortaçağda İslam dünyasının Medrese'sine ve Yeniçağ'da Batının Üniversite'sine kadar uzanan gelişmeler, insanların doğru bilgi ihtiyaçlarını karşılamaları ve ellerindeki birtakım hazır bilgileri yeni nesillere aktarma amaçlarına yönelik fonksiyonlarını yerine getirmiştir. Özellikle Yeniçağ'dan sonra Batının dünya zenginliklerini ele geçirmesiyle birlikte yapmış olduğu atakta, üretilen bilgilerin önemli etkisi görülmüştür. İngiliz filozofu Francis Bacon'un "tabiata hâkim olmak için, tabiat kanunlarını bilmek gerekir" ilkesi Batı dünyasının bilim zihniyetine temel oluşturmuştur. Bu anlamda Üniversite bir yüksekokul okul olmaktan başka bilimsel bilginin üretilmesi ve mevcut bilgilerin aktarılması bakımından toplumların hayatına iyice yerleşmiştir.

İnsanlık artık sanayi çağını da aşmış bulunmakta ve içine girdiğimiz çağla ilgili olarak çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır. Kimisine göre Küreselleşen dünyada bir bilgi toplumu yaşanmakta, kimisine göre post modern bir sanayi sonrası toplumdaki bahsedilmektedir. Özellikle ekonomide devlet sınırlarının tamamen aşılması, iletişimde yeni elektronik sistemler vasıtasıyla ilişkiler ağının dünyayı kaplaması, soğuk savaş sonrası kutuplaşmaların azalması ve tek merkezli bir dünyaya doğru yönelişin olması, toplumsal hayatımızda bu duruma uyum sağlayabilecek nitelikli insan yetiştirilmesini ve yeni bilgi akışını yakalayabilmemizi gerektirmektedir. Bunlar da üniversitenin toplumsal hayatımızdaki vazgeçilmez yerini ortaya koyucu önemli delillerdir. TÜSİAD'ın hazırlanmış olduğu raporda belirtildiği gibi üniversiteler bilgi ve bilgili insanın kaynağıdır.⁴

Genel anlamda üniversite kavramından kastedilen; ortaöğretimden sonraki düzeyde eğitim veren, kültürün yenileşmesini ve bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılmasını sağlamak, gençleri bazı mesleklere hazırlamak, bilimsel araştırmalarda bulunmak ve toplum sorunlarının çözüme kavuşturulmasında

4 Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji, Koordinatör: Kemal Gürüz, TÜSİAD Yayını, İstanbul-1994, s.31

Gazi

Akademik
Bakış

293

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

yardımcı olmak görevlerini üstlenen yükseköğretim kurumudur.⁵ Yükseköğretim kurumları toplumun ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirme, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlama yanında ülke sorunlarına çözüm yolları bulmakla da yükümlüdürler. Fakat kendisi sorun olan bir kurumun böyle sorunlara çözüm arama ve önerme fonksiyonu ne kadar olacağı tartışmalıdır. Bu yüzden üniversitenin içinde bulunduğu durum kadar, olması gereken durumu da son derece önemlidir. Eğer bir kurum toplumsal yapı içerisinde görevi olan fonksiyonu yerine getiremiyor ise ortaya önemli bir problem çıkacaktır. Kanaatimizce bizim toplumumuzda böyle bir problem mevcuttur.

Üniversite bir eğitim ve bilim kurumu olarak bize Batı'dan gelmiştir. Bu geliş esnasında kültürel uyum ve fonksiyonellik bakımından birtakım sıkıntılarının olması doğaldır. Fakat bu sıkıntılar Türk üniversite hayatında bir türlü aşılammıştır. Dikkat edilirse sosyo-kültürel gerçekliğe ve bunların temelinde gerçek sebeplere dayalı çözüm programları yerine, birtakım hazır program kalıpları getirilmiştir. Seha Meray'ın değerlendirmesine göre, "şimdiye kadar başka toplumların örneklerini, hazır giysiler gibi alıp yakıştırmayı yeğlemiş bulunmaktayız. Öteden beri, Batı ülkelerinin üniversite örneklerini, bu ülkelerin amaçlarını ve bunları besleyen güçleri hesaba katmaksızın benimsemek kolayımıza gelmiştir. Napolyon'un üniversite modelinden esinlenmiş bir 'Darülfünun'dan sonra, Alman üniversite sisteminin araştırmacılığının dışında, dış görünüşündeki örgütlenme biçimini benimseyerek, bugünkü klasik üniversitelerimizi ortaya çıkarmış bulunuyoruz. Diğer yandan Ortadoğu ve Atatürk üniversiteleri gibi örneklerle Amerikan üniversite sistemi ülkemize taşınmıştır."⁶ Meray'ın değerlendirdiği örnekler 1981 YÖK reformundan çok önce olmasına rağmen Üniversitelerimizin kuruluşundaki taklitçiliği ortaya koymasından son derece manidardır. Üniversite konusunda bitmek bilmeyen tartışmaların ve her iktidar değişikliğinde reform taleplerinin temelinde bu durumun olduğu aşikârdır.

Burada Üniversitenin genel tarihi ele alınmamaktadır. Ama Üniversite madem batılılaşmanın, dolayısıyla çağdaşlaşmanın şartı olarak karşımıza çıkıyor; o halde üniversite kurumunun Türkiye'deki serüvenine kısaca bakmak faydalı olacaktır. Türkiye'deki bilim zihniyetinin durumunu da, üniversite kurumunun bugünkü yapısını bu fotoğrafta görmek mümkündür.

Türkiye'de Darü'l-Fünun'dan Üniversiteye

Türkiye'de 'üniversite'nin kuruluşu kurumlarımızdaki Batılılaşma hareketine paralel olarak başlar. Medreselerin Batı karşısında Osmanlı'nın yükselmesine yeterince katkı sağlayamamaları, yeni kurumların oluşturulmasına, daha doğrusu getirilmesine sebep olur. Bu minval üzere 1863'te bugünkü üniversitenin

5 Hüseyin Korkut, "Üniversiteler", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, MEB Yayınları, İstanbul 1984, s.2

6 Aynı Eser, s.9

çekirdeğini oluşturacak olan Darü'l-fünun açılmıştır. Faaliyeti çok uzun sürmeden binasında meydana gelen bir yangın sonrası sekteye uğramış, ama 1870'de Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Darü'l-fünun-u Osmani adıyla tekrardan düzenlenmiştir. Cumhuriyete kadar 1900'de ve 1908'de bazı değişikliklere uğrayarak yeniden organize edilen Darü'l-fünun, 1924 yılında 497 sayılı kanun ile İstanbul Darü'l-fünunu adını almıştır.

Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasından kurtarılan yeni Türk devleti, modernleşme anlamında bütün kurumlarında köklü değişikliklere gitmeye başlamıştır. Zaten Osmanlıda başlayan sosyal kurumların Batınlıkilere benzer şekilde yenileştirilme çabası bu dönemde artmıştır. Geri kalmışlığın sebebi sayılan bozukluğun bu yenileşme ile aşılabacağına inanılmıştır. Bunun için başta eğitim sistemi olmak üzere hayatın bütün safhalarında inkılâp adı verilen adımlar atılmıştır. Bu adımlar atılırken doğal olarak Batılı bir kurum olarak düşünülen İstanbul Darü'l-fünunu'ndan çok şey beklenmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşid Galip'in konuyla ilgili değerlendirmesi ve o dönemde İsviçre'den özel olarak getirilen Profesör Alfred Malche'in hazırlamış olduğu rapor, Darü'l-fünun'un sonunu getiren sebepleri ortaya koymaktadır.⁷ İstanbul Darü'l-fünun'un lağvedilmesinin gerekçesini Reşid Galip şöyle açıklar:

Ülkede siyasal toplumsal büyük inkılâplar oldu. Darü'l-fünun bunlara seyirci kaldı. İktisadi alanda esaslı hareketler oldu. Darü'l-fünun bunlardan yalnız yeni yasaları öğretim programına almakla yetindi. Harf inkılâbı oldu. Özdil hareketi başladı. Darü'l-fünun hiç tınmadı. Yeni bir tarih anlayışı milli bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı. Darü'l-fünun da buna ilgi uyandırabilmek için üç yıl beklemek ve uğraşmak lazım geldi. İstanbul Darü'l-fünun'u artık durmuştu; kendi içine kapanmış, geniş bir soyutlama içinde dış dünyadan elini ve ayağını çekmişti.⁸

Zamanın Milli Eğitim Bakanı Reşid Galip'in ifadesinden de anlaşılacağı gibi, "Darü'l-fünun yapılan yenilikleri desteklemediği gibi, yeni çözüm önerileri geliştirebilmiş de değildir. Bu durumda konunun iki yönü ortaya çıkmaktadır. Birincisi Darü'l-fünun kendi iç dinamikleriyle ülkenin problemlerine çözüm üretmekten uzaktır. İkincisi siyasi yönetim Darü'l-fünun'u özgür bilim merkezi olarak görmeyip, kendi kararlarını (doğru veya yanlış) tasdik mekanizması gibi kullanmak istemiştir."⁹ Her iki durumda da üniversitenin gerçek yapısına uygun bir manzara görünmemektedir. Dolayısıyla zamanın yönetimi müdahale ihtiyacı hissetmiştir. Nihayet 1931 yılında gerekli ön inceleme-yi yapmak ve reform hakkında rapor hazırlaması için İsviçre Gelf Üniversitesi

7 Aynı Eser, s.13-14

8 Hasan Ali Koçer, "Türk Üniversitelerinde örgütsel Gelişme", Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyumu 19-21 Mart 1979, A.Ü.Eğit,Fak., Yay., 1979, s.6

9 Ersoy Taşdemirci, Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1992, s.3

Gazi

Akademik
Bakış

295

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Pedagoji Profesörü Albert Malche davet edilmiştir. Malche, 1932 yılında Türk hükümetine sunduğu raporda tespitlerini dile getirerek üniversitede yeniden yapılanma için birtakım tavsiyelerde bulunmuştur.¹⁰

Albert Malche'in sunduğu rapora göre Darü'l-fünun'daki dikkate değer bozukluklardan bazılarının, bugünkü üniversitenin yapısını tahlil edebilmek için hatırlanmasında fayda vardır. İlk tenkitleri öğretim programları ve metotları üzerine yoğunlaşmıştır. Ona göre ders programları hem fazla yüklü hem de ansiklopediktir. Ders notları hiç değiştirilmeden ve geliştirilmeden uzun yıllardan beri aynen okutulmaktadır. Şahsi çalışma ve araştırmalara, düşünme ve konuşmaya yer verilmemekte, mevcudu tekrar etmekten ileriye gidilmemektedir. Darü'l-fünun ile sosyal hayat arasında olması gereken bağ kurulamamış; toplumun, memleketin ihtiyaçları ve beklentileri karşılıksız kalmıştır. Ayrıca bir üniversitede olması gereken ilmi zihniyet yaratılamamıştır. "Darü'l-fünun ilmi zihniyeti halk etmekle mükelleftir ve bunun haricinde selamet yoktur."¹¹

Malche'in raporundan sonra, zaten reforma karar vermiş olan zamanın yönetimi harekete geçmiş ve yabancı bilim adamlarının öncülüğünde reform gerçekleştirilmiştir. 31 Mayıs 1933 tarihli ve 2252 sayılı yasa ile Darü'l-fünun lağvedilmiş ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. İlk olarak mevcut kullanılan isimler ve sıfatlar yerine Batı kaynaklı terimler getirilmiştir. Darü'l-fünun'da görev yapan 240 elemandan 157'sinin işine son verilmiştir.¹² Bu oranıya vurulduğunda çok büyük bir rakamdır. Görevden alınma gerekçeleri ise bilimsel yetersizlik gibi sebeplerden çok siyasi görünmektedir. Yukarıda dönemin Milli Eğitim Bakanının ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, Darü'l-fünun hocalarının yapılan birtakım yenilikleri benimsememeleri ve bunların toplum tarafından kabul edilmesine hizmet etmemeleri şimşekleri üstlerine çekmeye yetmiştir.

O dönemde üniversitede görev almış ve Türkiye'de uzun süre çalışmış olan Profesör Widmann'ın değerlendirmesine göre reform, Malehe'in¹³ önerilerine dayalı olarak, ders yönteminin değiştirilmesi; üniversite öğretim üyelerinin atanma usullerinin; üniversitenin toplum içinde etkinliğinin artırılması gibi amaçlar doğrultusuna gerçekleşmiştir. Üniversitenin Batı seviyesine getirilmesi, programın en önemli noktalarından biri olarak Kemalist görüşü temsil ediyordu. Hedeflenen amaçta bazı rasyonel gerekçeler öne sürülmesine rağmen, ideolojik bir zorlama olduğu gözlenmektedir. Üniversitenin kendini geliştirme ve yenileme dinamikleri çalışmadığı için dışarıdan 'adam etme' yöntemiyle ve direktiflerle bir yeni oluşum meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Fakat böyle bir uygulama istenen sonucu da vermemiştir.

10 Aynı Eser, s.3-4

11 Erdoğan Başar, Türk Yükseköğretim Sisteminin Dünü, Bugünü, Yarını, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, Sayfa 23-57, 1997, s.31

12 Tahir Hatipoğlu, Doğanın Üniversitesi, Selvi Yayınları, Ankara 1994, s.16

13 Albert Malche, İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor, MEB Devlet Basımevi, 1939, s. 37

İlk olarak Türk Üniversitesi ile ilgili problemlerin tespitinde Profesör Malche'a rapor hazırlatılmasına önemli tepkiler gelmiştir. O dönem basınının kuvvetli kalemleri arasında Peyami Safa, Darü'l-fünun içinden Ahmet Ağaoğlu gibi yazarların eleştirileri olmuştur.¹⁴ Ahmet Ağaoğlu ile birlikte tanınmış pek çok profesörün kadro dışı kalması yabancı hocaları dahi rahatsız etmiştir. Yine Widmann'ın iradesine göre bu kıyımdan İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi hocalar bile etkilenmiştir. Bu insanların bilim ve fikir alanında verimli olabilme imkânları ellerinden alınmıştır. Yerlerine, yurt dışında ihtisas yapmış Türkler ile yabancı profesörler getirilmiştir. Fakat bu iki grup hoca üniversite bünyesinde birçok sıkıntılara sebep olmuştur. Öncelikle büyük ümitlerle getirilen yabancı hocaların tercüman aracılığı ile ders vermeye çalışmaları verimli olmamıştır.¹⁵ 1933–1952 yılları arasında Türkiye'de çalışan ve ayrılırken bir rapor veren Ord. Prof. Philippe Schwartz, bu yapılan reformun bekleneni vermediğini belirtir. Nedenleri olarak, "birçok Türk aydınında yetersizlik duygusu olduğunu ve bunun sonucu olarak böbürlenmek, çalışkan ve başarılı olanları çekememek olduğunu; Bu aydınlardaki güvensizlik duygusunun sonucu olarak bizzat bilimsel çalışmaya değil, mevki ve makamlara, özel işlere önem verildiğini" saymaktadır.¹⁶ Yine Akyüz'ün aktardığı bir başka tespite göre, Cumhuriyetten sonra kayınlma yoluyla Batı'ya eğitim için gönderilen birçok genç, buralardan başarılı olamadan döndükleri halde üniversitelere alınmıştır. Aynı duruma son dönemlerde de rastlanmaktadır.

1933 Üniversite Reformu için Atatürk döneminde yapıldığından dolayı çoğunlukla eleştiri getirilmemekte veya olumlu değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu durum bilimsel objektifliğe uygun değildir. Eğer YÖK raporunda belirtildiği gibi 1933'ü izleyen on beş yıl içinde büyük başarılar sağlanmış ve Türk yükseköğretimi bu yıllarda altın devrini yaşamış olsaydı, 1981'e kadar 46, 60, 73 müdahaleleri olmaz ve hatta 1981 reformuna gerek kalmazdı.¹⁷ Hiçbir kurumda bu kadar sık ve köklü müdahaleler sağlık işareti değildir. Böyle değerlendirilmesi bizce Türkiye'de mevcut olan bilimsellikten uzak bir ilkel zihniyetle ilgilidir.

Darü'l-fünun'dan Üniversiteye uzanan yolda şüphesiz 1933 reformu önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye'de Üniversite problemine temas eden herkesin bir şekilde burayla karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Özellikle sosyolojik bir çözümleme yapma girişimi, bunu şart koşmaktadır. Çünkü sosyal olaylarda devamlılık vardır ve belli bir süreç içinde ele alınmaları gerekmektedir. Konumuz itibarıyla üniversite kurumunun Türkiye'deki durumu, fonksiyonları ve problemleri, ancak bugüne uzayan süreçte anlaşılabilir. Bu konu aynı

14 Ali Arslan, Darülfünundan Üniversiteye, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995, s.443

15 Aynı Eser, s.460

16 Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara 1982, s.224

17 Kasım 1981 - Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, YÖK Yayını, Ankara-1989, s.5

Gazi

Akademik
Bakış

297

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

zamanda Türkiye'nin Batı karşısında geri kalmışlığının cepyelerinden birini oluşturur. Batı üniversiteleri ve bilim adamları bünyesinde bilimsel bilgidan teknolojiye, sanayi toplumundan bilgi toplumuna uzanan bir yolda hızla ilerlemektedir. Sürekli doğru bilginin peşinden koşan bir zihniyete sahip entelektüelleri sayesinde araştırmalarına ve tartışmalarına devam etmektedir. Bu durumda dikkatimizi çeken en önemli nokta ise birbiriyle çatışan pek çok teorinin üretilebilmesi ve Ortaçağdan çıkışlarında önemli rol oynayan bilimsel doğruları savunmak için yakılmayı ve engizisyonda işkence görmeyi göze alabilen bilim adamları olmaktadır.

Türkiye'de ise sürekli olarak geleneksel eğitim ve bilim modelleri eleştirilirken, Batı'yı getirmek iddiasında olan hareketlerimiz tek sesliliği ve boyun eğmeyi öne çıkarmaktadırlar. 1933 reformunda da görüldüğü gibi farklı seslerin üniversitede sesleri kesilmiş, devletin belirlediği ve tercih ettiği bir ideoloji doğrultusunda faaliyette bulunmaları istenmiştir. Bu ideoloji Batı'ya yönelmenin sonucu olarak zaman zaman değişikliğe uğramış, ama uygulama hemen hemen hiç değişmemiştir. Baskıcı, teksesli ve tahammülsüz uygulamalar sık sık görülmüştür. Bu sadece tek taraflı değildir. Yani devletin sürekli baskı yapması şeklinde değil, üniversiteleri ellerine geçirmiş bazı elit grupların zihniyeti ve tutumu şeklindedir. Bunun kesinlikle bilimsel zihniyetle ilişkisi yoktur. Başarıya, araştırmaya ve eleştiriye açık bir yaklaşım değildir.

YÖK'e Doğru Üniversitenin Durumu

Üniversiteden siyasi yönetimler ve toplumun tatminsizliği süregelmiştir. Türkiye'de meydana gelen siyasal olaylara bağlı olarak beklentiler ve tepkiler dikkatleri devamlı üniversite üzerine çekmiştir. Türk sosyal tarihinde Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na göre "üniversite, kararlı ve organik surette devamlı serpiyen bir halde değildir. Bu kurumlardaki kararsızlık ve istikrarsızlık somut olarak gözlenebilir."¹⁸ 1946 yılında 4936 ve 1960 yılında 115 ve 119 sayılı yasalarla üniversitede tekrardan düzenlemeler yapılmıştır. Bunlarla genellikle üniversite öğretim üyelerine yönelik özerklik adıyla bazı imtiyazlar ve dokunulmazlıklar getirilmiştir. Fakat bu esnada ne hikmetse yine bir kısım öğretim üyesinin işine son verilmiştir. 1960'da 114 sayılı yasayla 147 öğretim üyesi işinden atılmıştır.¹⁹ Bu atılanların durumları bir tarafa, kalanlara tanınan birtakım haklar ve imtiyazlar ilerde problem oluşturacak şekildedir. Bunu, atılmaları şiddetle eleştiren ve 1981 düzenlemesini üniversitenin doğranması olarak gören Hatipoğlu'nun feryatlarında görülmektedir. görmekteyiz. Bu dönemde atılanlara baktığımızda ise Muzaffer Şerif, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav gibi isimleri görmekteyiz ki, Kongar'ın ifadesine göre bunlar dünya çapında otorite olmuş bilim adamlarıydı.²⁰

18 Nevin Güngör, Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin F. Fındıkoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s.139

19 Hatipoğlu, ag.e., s.16

20 Emre Kongar, Üniversite Üzerine, Hil Yayınları, İstanbul 1984, s.55

Hatipoğlu 1981 öncesindeki atılmaları ve düzenlemeleri özerkliği sağlayıcı olduğunu ileri sürerek normal karşılarken, sonrakileri üniversitede özgürlüğün ve özerkliğin doğranması olarak nitelendirmektedir. Hatipoğlu "12 Eylül döneminde üniversitede bir tek dincinin ve ırkının görevine son verilmedi" ifadesiyle, üniversite zihniyetini ortaya koymaktadır.²¹ Demek ki üniversitede bulunmak veya atılanın kriteri kişinin bilimsel yeterliliği değildir. Yazar şikâyetini söylerken zihniyetini açığa çıkarmaktadır. Çünkü kendisi üniversitede tıp profesörü olan yazarın ortaya koyduğu herhangi bir bilimsel kıstas yoktur. Eleştirilecek yanlış uygulamalar varsa ki vardır; bunlar ilkeler bazında ve adalet ölçüsünde olmalıdır. Eğer bir insan bilimsel yeterliliği, liyakati, çalışkanlığı ve yasalara uygunluğu açısından değil de dünya görüşü açısından değerlendiriliyorsa bunun savunulacak hiçbir tarafı yoktur. Fakat üniversitede öyle bir yapılanma gerçekleşmiştir ki egemen olan şablonlara uymayanların burada yeri yoktur. Bu bize özerkliği değil kast sistemini hatırlatmaktadır. Hatipoğlu muhtemel ki üniversiteden, bilimsel alanda çok başarılı dahi olsa ırkçı veya dinci olarak tanınan kişiler atılsaydı memnun olacaktı. Halbuki üniversiteler farklı görüşlerin özgürce tartışılabildiği, farklı bakış açılarından araştırmaların yapılabildiği, bilimsel bilgi üretmeye ve bu bilgilerin insanlığın yararına sunulabildiği yerler olmalıdır.

Şiddetli eleştirilere ve tartışmalara sebep olan 1981 yükseköğretim düzenlemesine gelinceye kadarki gelişmelere bakıldığında, gerçekten üniversitelerde o güne kadar özgürlük ve özerklikten doğan, yoğun bir bilimsel çalışmanın olup olmadığı ortaya çıkar. Aynı zamanda sonrasında bu anlamda bir gelişmenin olup olmadığı da görülebilir. Bir ülkede, bir toplumsal yapıda verilen bir siyasi karar veya düzenlemeyle bilim zihniyetinin birdenbire değişmesi mümkün değildir. Üniversite sistemindeki problem de bu anlamda hemen düzelmeyecektir. Ama bu noktaya nasıl geldiği de önemlidir.

Yükseköğretim yasasını düzenleyenlerin en önemli gerekçesi, o dönemde yüksek öğretim yapan okulların arasında bir koordinasyonun olmaması ve bu okulların denetimden uzak tutulmalarıdır. Özellikle YÖK'ün yayınladığı Yükseköğretimdeki Gelişmeler adlı kitapçıkta ifade edilen gerekçeler, 1933 yılındaki üniversite reformunun gerekçelerine çok benzemektedir. Örneğin, üniversiteler 1960 yılından sonra kurulan DPT'nin hazırlamış olduğu plan ve programlara uymayı gerekli görmemiştir. Ayrıca buna somut örnekler de gösterilmektedir. Bu somut örneklerden biri yükseköğretimdeki okullaşma ve öğrenci kapasitesinin artırılmasıyla ilgilidir. Bunlar rakamlara dayalı olarak istatistiksel bilgiler halinde sunulmuştur. Okullaşma sayılarına paralel olarak orantılı bir öğretim elemanı dağılımı olmaması da en önemli problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı fakülte ve yüksekokullarda kaliteli elman sayısında yığılma varken, yeni açılan çoğu üniversitede bunun şiddetli eksikliği yaşanmaktadır.

21 Hatipoğlu, ag.e., s.13

Gazi

Akademik
Bakış

299

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Bir tarafta devletin yaptırmış olduğu bir planlama var ve diğer tarafta buna uyması istenen üniversite. Üniversite adına böyle bir manzara hoş görünmemektedir. Devletten bağımsız çalışması özerklik olarak görülen üniversitenin, devletin siyasi kararlarını ve isteklerini yerine getirmekle karşı karşıya kalması söz konusudur²².

Diğer yandan toplumsal beklentiler ve bilimsel özerkliğin gerektirdiği görevlerin kendiliğinden yerine getiremeyen bir üniversite, ikinci hoş olmayan manzarayı ortaya çıkarmaktadır. Böylece karşımıza bir çelişki çıkmaktadır. Bir tarafta özerkliği zedeleyecek ve bilimsel ortama yakışmayacak devlet müdahalesi; diğer tarafta kendini yenileyememe, bilimsel gelişmelere, toplumun beklenti ve problemlerine duyarsız kalma durumu. Bu durum üniversitenin kendi iç dinamiklerini çalıştırmadığını ve kendi kendine birtakım görevleri yerine getiremediğini göstermektedir. Zaten tespit etmeye çalıştığımız “üniversite, bilim zihniyeti ve toplumsal yapı” arasındaki ilişki bu çerçevede netleşecektir.

Bu çelişkili manzarayı Emre Kongar şöyle ifade eder: “YÖK kurulmasının altında, üniversiteyi denetleme arzusu kadar, eşgüdümü sağlama ve üniversitenin kendi kendine yapamadığı reformu gerçekleştirme isteği de yatar.”²³ Kongar 1402 sayılı yasayla işinden uzaklaştırılan, YÖK’ün mağdurları arasındaydı. Buna benzer değerlendirmelerinde YÖK öncesi üniversitelerdeki idari ve yapısal sorunları ve bu sorunların çözümünde üniversitelerin kendi başlarına yetersiz kaldıklarını itiraf eder. Ama yine de ona göre Türk üniversiteleri toplumun çok ilerisinde ve evrensel standartlara göre üstün bir düzeydeydi. Böyle oldukları için toplumsal yapı bunların ileriliğine tahammül edemedi ve bunu engelledi.²⁴ Yine kendi ifadesiyle üniversiteyi, dürüstlük, çalışkanlık, kuşkuculuk ve hoşgörü olarak bir yaşam biçimi kabul eden yazarın ilkelerinden hareket edecek olursak, YÖK öncesi üniversitenin söylediği gibi olduğundan şüpheliyiz. Buna pek çok kanıtı zaten bu düzenlemeyi yapanlar göstermektedirler. İkincisi hem üniversitenin çok yüksek düzeyde olduğunu, hem de bir reforma zaten ihtiyaç olduğunu iddia eden yazarın dürüstlüğü de tartışma götürür.

Üniversitenin önemli fonksiyonlarından birisi de, ülkenin kalifiye eleman ihtiyacını yetiştirmek için genç nesillerin eğitilmesi ve kaliteli meslek elemanı olarak ülke hizmetine girmelerini sağlamaktır. Yoksulluktan, geri kalmışlıktan gelmekte olan bir ülkenin bu anlamda nice doktorlara, mühendislere, öğretmenlere ihtiyacı vardır. Beklenirdi ki, üniversite kendiliğinden bunların çözümlerini geliştirsün ve siyasi yönetime uygulanması için teklifler götürsün, hatta ısrar etsin. Maalesef Türkiye’de YÖK sistemine doğru ginen süreçte üniversite, ne bunların duyarlılığını taşıyarak gerekli tedbirleri almış; ne de

22 Fatma Varış, Türkiye’de Lisans-üstü Eğitim Sosyal Bilimler, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1973, s.28

23 Kongar, ag.e, s.33

24 Aynı Eser, s. 10

hükümetlerin uyarılarına ve yaptıkları planlamalara kulak asmıştır. Sanki üniversitede kadro elde edilmesi buradaki insanlara birtakım imtiyazlar sağlamak için vardır. Sanki bütün ülke halkı bu insanların altında hizmet için beklemek durumundadır. Bu durum Türkiye'deki sosyokültürel yapıyla ilişkili bir zihniyet yapısını sergilemektedir ki: bu hantal bürokrasinin bir tezahürüdür. Bu da göstermektedir ki üniversite, Türkiye'deki diğer problemlerden bağımsız değildir.

Yine YÖK'ün kendi tespitlerinden devam edilecek olursak, üniversite özerkliği yanlış anlaşılacak öğretim üyelerine dokunulmazlık şekline dönüşmüştür. Yeni üniversite ihtiyacına bağlı olarak açılmış olan yüksekokullara gerekli öğretim elemanı sağlama imkânı bulunamamıştır. Bunun başlıca sebebi elemanların merkezlerde toplanmaları ve buralardan çeşitli sebeplerden dolayı ayrılmamalarıdır. Kendileri ayrılmamaları bir tarafa, merkezi üniversiteler devletin büyük imkânlarını kullanmalarına rağmen, yeterince öğretim elemanı yetiştirmemişlerdir. Üstelik buralarda görev alan hocaların büyük kısmı yurtdışı imkânlardan faydalanmış, Türkiye'de çağdaş bir üniversite kurulması için Batılı bilim adamları uzun süre ülkede görev yapmış ve eleman yetiştirmişlerdir. Buna rağmen Türkiye'nin gelişmesine paralel bir gelişme seyri gösterilememesi üniversitedeki önemli bir problemi ortaya koymaktadır. Bunun giderilmesi ise yukarıdan müdahaleci kararlarla fazla mümkün olamamıştır.²⁵

YÖK'ün kuruluşu ile ilgili bazı zahiri sebeplerden daha bahsedilse de, bunların fazla önemi yoktur. Öğrenci başarısının düşük olması, öğretim üyelerinin yurtdışı yayınlarının yeterli olmaması, bilimsel araştırma faaliyetlerinin az olması gibi gerekçeler, büyük oranda göstermelik gerekçelerdir. Zaten YÖK'ten sonra da bu anlamda değişen fazla bir şey olmamıştır. Sadece öğrenci başarısını sık sık çıkartılan aflarla kâğıt üzerinde epeyce yükselttikleri bir gerçektir. Bunun dışında üniversiteler ve mevcut yüksekokullar arasında bir koordinasyon eksikliği hemen hemen herkesin ittifakla kabul ettiği bir problemdir. Bunu 1973 yılında 1750 sayılı kanunla gidermeye çalışmışlarsa da, anayasanın bu kanunu iptal etmesi ile sekteye uğramıştır. 1981 yılında ise bunun devamı niteliğinde emir komuta zincirine bağlı olarak yine yukarıdan dayatmacı bir şekilde üniversite reformuna gidilmiştir.

1981 reformundan önce Türkiye'deki yüksekokullara bakacak olursak, farklı kanunlarla, farklı müfredatlarla ve farklı seviyelerle eğitim öğretim yapan irili ufaklı pek çok okulla karşılaşmaktadır. Her kuruluşun ayrı kanunla düzenlenmesi karışıklığa yol açmaktadır. Bu karışıklık ve dağınıklık kurumların işlevlerini engellemekte ve mezunlarının statü ve haklarında problemler doğurmaktadır. Bir yanda üniversite adıyla faaliyet gösteren kurumları düzenleyen 1750 sayılı kanun; diğer yanda DMMA'ları (Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi) düzenleyen 1184 sayılı ve İTİA'ları (İktisadi Ticari İlimler Akade-

25 Kasım 1981 - Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, YÖK Yayını, Ankara-1989, s.7

Gazi

Akademik
Bakış

301

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

misi) düzenleyen 7334 sayılı kanun. Bir başka yandan aynı fonksiyonları yerine getirecek olan ve kuruluşları tamamlanmamış, ama Milli Eğitime bağlı mühendislik mimarlık akademilerini düzenleyen 1418 sayılı kanun; O.D.T.Ü. ve Boğaziçi Üniversitesi gibi bazı üniversiteleri düzenleyen ayrı ayrı kanunlar... Bunların dışında Milli Eğitim ve bazı diğer bakanlıklara bağlı faaliyet gösteren yüksekokullar.²⁶

Yüksekokulların bu şekilde çarpık gelişmesi pek çok konuda problem doğurmaktaydı. Diplomalarda eşitlik ve uyum sağlanamıyor, akademik unvanlar arasında standartlaşma mümkün olmuyor, yetiştirilen elemanların kalitesinde farklar çoğalıyordu. Bir taşra şehrindeki Mühendislik Mimarlık Akademisi mezunu da, ODTÜ mezunu da mühendis oluyor, fakat aradaki fark gittikçe büyüyordu. Hele bilimsel faaliyetin dışında, ülkenin acilen ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştirmek için kurulan yüksekokullarda, standardı yakalamak mümkün olmuyordu. Buralarda liselere benzer şekilde yoğun bir eğitim faaliyeti içinde olmaları gereken öğretim elemanlarının, üniversite için gerekli olan akademik faaliyetleri yapabilmesi çok zordu. Nitekim 1981 düzenlemelerinden sonra birden bire okullarının üniversite oluverdiğini gören bu insanlar, oldukça şaşırılmışlar ve sıkıntıya girmişlerdir. Hiç de adil olmayan bir ortamda diğer insanlarla yarışmaları ve açığı kapatmaları istenmiştir. Kendilerini akademik-bilimsel faaliyete göre hazırlamamış olan bu insanların, her şeye rağmen üstün gayretler göstermelerine rağmen mesafe kapatılamamıştır.

Üniversiteler üzerinde bir müdahaleyi haklı gösteren sebeplerden biri de hiç kuşkusuz 12 Eylül 1980 darbesine kadar uzanan devrede anarşi ve terör bakımından buraların merkez durumuna gelmeleridir. Kavganın, boykotun, eylemin en yoğun yaşandığı yerler üniversitelerdir. Türkiye’de üniversite problemini ele alan araştırmacılar Ataüenal ve Kaptan doğrudan, Korkut ise kısmen bu konuya temas etmektedir. Resmi gerekçelere bunu almamış olsalar da, zaten zamanın yöneticilerinin halka yaptıkları propaganda bu yönde ağırlık kazanmaktaydı. Üniversitelerde özellikle 1978–1980 arası öğretim aksamış, çoğunlukla dersler yapılamamış, otorite kalmamış, öğrenci ve hocaların can güvenliği ortadan kalkmıştır. Bu dönemde sık sık derslere ara verilmiş, bazı fakülteler bir dönem veya bir yıl kapalı kalmıştır²⁷. Bu olaylara bazı öğrenci ve öğretim üyesi kesimlerinin tahrikçi ve teşvikçi bir şekilde yaklaşmaları, üniversite eğitimini “burjuvazinin sömürüsüne aracılık ve yardımlık yapacak insan gücü çabaları” olarak görmeleri, “öğrencilerin asıl görevi, toplumu değiştirecek devrimci birer güç olarak yetişmeleridir” şeklinde yaklaşmaları meselenin boyutunu göstermesi bakımından önemli örneklerdir²⁸.

26 Aydoğan Ataüenal, Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, MEB Yükseköğretim Gen. Müd. Yayını, Ankara 1993, s.83

27 Aynı Eser, s.86-87

28 Saim Kaptan, Türkiye’de Yükseköğretim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli, DPT Yayınları, Ankara 1986, 28

Bütün bu olumsuzluklar Türkiye Yüksek Öğretim Kurumları'nda bir düzenleme yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Fakat bunun rasyonel olarak yapılabilmesi, üzerinde bilim adamlarının etraflı bir şekilde çalışması ve hazırlayacakları öneriler doğrultusunda, katılımcı bir şekilde olması beklenirdi. Üniversite problemini yine üniversite içinden çıkacak projelerle çözmek gerekirdi. Fakat olmadı. Olmamasının nedenlerini Türkiye'de bilim zihniyeti ve üniversite tarihi boyunca meydana getirilen yapılaşmada bulmak mümkündür. Bu yapılaşmanın sıkıntısı YÖK'le birlikte ortadan kalkmadığı gibi, kanaatimizce gittikçe pekişmiş durumdadır. Çünkü özgür tartışmanın, eleştirinin, teori ve projelerin üretildiği merkezler olması gereken üniversite, sürekli müdahalelerle ve farklı görüşlerin sesini kesmekle bu imkânı ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Farklı bakış açılarına ve aykırı seslere tahammül edemeyen üniversite nereye kadar özgür ve üretken olabilir.

Üniversitenin kendisinden beklenen fonksiyonları bakımından oturmuş bazı gelenekleri ve kurallar bütünü olması gerekir. Çünkü üniversite içinde birçok birbirine karşılıklı elemanı barındıran ve anlam olarak bilimsel faaliyetin yapıldığı bir sistemdir. Üniversite sadece binalardan, laboratuvar ve kütüphanelerden ve görevlilerden oluşan bir sistem değildir. Burada önemli faktörlerden biri üniversitede yerleşmiş olan bilimsel faaliyeti yönlendirecek kurallar manzumesidir²⁹. Türkiye'de üniversite sitemine sürekli müdahale edilmesi böyle bir kurallar sisteminin oluşmasını engellemiştir. Yükseköğretim Kurulu müdahaleciliğin en üst düzeye çıktığı bir döneme damgasını vurmuştur. Bu kurul üniversite sistemini yukarıdan yönetmeye çalışarak emir niteliğinde kararlar almıştır. Aldığı kararları uygulama imkânı bulamadığında sık sık değiştirmesinde bu yöntemin problemleri olduğunu gösterir. Bunun da en önemli sebebi bilimsel faaliyetlerin daha yetkin biçimde yapılabilmesine yönelik tabandan katılımcı bir anlayışı uygun görmemelerinde aramak gerekir.

Bilim Zihniyeti ve Üniversite

Üniversite sadece lisans veya ön lisans düzeyinde ülkenin ihtiyacı olan nitelikli eleman yetiştirmekle yükümlü değildir. Üniversitenin birinci fonksiyonu çağın gerektirdiği bilgi birikimini sağlamak ve yeni bilgi üretimi yapabilmektir. Bu anlamda üniversitenin bilimsel bilgi üretimi yapabilecek tarzda akademik ölçülere göre yapılaşması gerekir. Üniversitedeki bilim adamının hiçbir dış etki altında kalmadan, özel problemleri ile boğuşmak zorunda olmadan, çıkar hesaplar içine girmeden doğrudan doğruya bilimsel bilgiye ve araştırmaya yönelmesi gerekir. Üniversite mensubu, meslek olarak bilimsel çalışmayı kendisine alan olarak seçmiş ve bunun gereklerini yerine getirmek için kendisine hakikati rehber edinen insandır. Üniversiteler bilim adamlarının hiçbir ön şarta bağlı olmadan hakikate ulaşmak için çaba sarf ettikleri mekânlardır.

29 Pitirim A. Sorokin, *Social and Cultural Dynamics*, Voluem-I, New York, 1962, 9

Gazi

Akademik
Bakış

303

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Türkiye'nin asırlardır peşinde olduğu Batılılaşma meselesinde kazanması beklenen en önemli mesafe bilimsel zihniyeti kendi kurumlarına taşıyabilmesinde aranmalıdır. Cumhuriyet döneminde ve öncesinde yapılan şekli yeniliklerin cephesi genellikle Batı'ya yönelik olmuştur. Bugün geldiğimiz noktada bilimsel zihniyetin başta olması gereken üniversitelerde ne kadar gerçekleştiği tartışma konusudur. Mümtaz Turhan'ın Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri adlı kitabının önsözünde belirttiği gibi. "Batılılaşmanın yolu, bilim zihniyetinin ve bilim metodunun alınarak toplumun bütün işlevlerine sindirilmesinden geçiyorsa, bu yolu hazırlayacak olan milli eğitimidir."³⁰ Bunu üniversite şekline çevirebiliriz. Çünkü aynı yazarın Üniversite Problemi adı altında yayınlanmış olan kitabında belirttiği gibi maarif sistemi birbirini tamamlayacak şekilde bir bütündür. Üniversitenin önemi bu mertebeler silsilesi içinde son merhaleyi işgal etmesinden ve birtakım bilimsel fonksiyonları yerine getirmesindedir³¹. Üniversiteye kadar geçen safhalarda genellikle mevcut bilgi birikiminin aktarılması ön plandayken, üniversiteye gelindiğinde bunun çok ilerisine geçilmesi beklenir.

Türkiye'de pozitif bilimler ve sosyal bilimlerde lisans-üstü eğitim konusunda iki ayrı çalışma yapmış olan eğitimci Fatma Varış'ın tespitine göre üniversite, eğitimin en üst kademesinde, lisansüstü derecelere götüren, araştırma yoluyla bilgiye katkıda bulunacak ve gelişen toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak olan bilim adamı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç edinen bir eğitim faaliyeti sürdürür. Üniversiteler ihtisaslaşma ve bilgi üretme merkezleridir. Lisans-üstü eğitim, bir bilgi alanında derinlemesine çalışarak yüksek seviyede anlayış ve etkinliğe sahip olan yüksek ihtisas yetiştiren kademedir. Üniversite kavramı içinde lisans ve lisans-üstü çalışmalar birlikte düşünülmelidir³². Üniversite kavramı her surette bilimsel faaliyetle birlikte düşünülmektedir. Bir ülkede bilim faaliyeti gerekliyse ve yapılıyorsa, bunu çağdaş dünyada üniversiteler yerine getirmek durumundadır. Çağdaşlaşmanın, ilerlemenin, aydınlanmanın yolu genellikle üniversiteden geçtiği düşünülmektedir. Bunu 1992 yılında zamanın Başbakanı Süleyman Demirel başkanlığında yapılan Rektörler toplantısına takdim edilen raporlarda ortak bir kanaat olarak görmekteyiz. Örneğin o dönemde Yıldız Üniversitesi Rektörü Profesör Süha Töner, çağdaş üniversite kavramının sadece meslek adamı yetiştirmekle sınırlı kalmayıp, beraberinde araştırmaya büyük ağırlık vererek bilgi (bilim) üretmek anlamını içerdiğini vurgulamaktadır³³.

YÖK başkanı olduğu sırada Türkçenin bilim dili olamayacağı iddiasıyla bir döneme damgasını vuran Profesör Kemal Gürüz de, Üniversitenin bil-

30 Yılmaz Özakpınar, Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Meselesi, T.D.V. Yayınları Ankara 1995, s.151

31 Mümtaz Turhan, Üniversite Problemi, Yağmur Yayınları, İstanbul 1967, s.28

32 Fatma Varış, Türkiye'de Lisans-üstü Eğitim Sosyal Bilimler, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1973, s.13-21

33 Çağdaş Eğitim - Çağdaş Üniversite, (Üniversite Rektörlerinin Raporları), Başbakanlık Yayını, Ankara-1992, 319

gi üretmesine ve yirmi birinci yüzyılın bilgi çağı olması hasebiyle buna ancak üniversitelerdeki bilimsel araştırma faaliyetlerinin çağın şartlarına uygun hale getirilmesiyle ulaşılabileceğini vurgulamaktadır. Bunu Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite içindeki yazısında da, TÜSİAD'a hazırlamış oldukları Türkiye 'de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji adlı çalışması içinde de görmek mümkündür. Ama ne hikmetse Sayın Gürüz'ün hep altını çizdiği nokta, ekonomik anlamda küreselleşen dünyada, ekonomik faaliyetler açısından gerekli olan bilgilere sahip olmanın önemi noktasıdır³⁴. Bilimsel bilgi bu anlamda insanlara yarar ve kazanç sağlayan, üretimde gerekli teknolojinin geliştirilmesi için kullanılan bir araç; üniversiteler de bunu sağlayan üretim faktörleri olarak algılanmaktadır. Bilgi ve bilgili insan ekonominin en önemli girdileri olarak üretim aşamasının birer aracı gibi düşünülmektedir³⁵. Bilgi toplumunun bir tek amacı kazanç elde etmeye yönelik bilgi ihtiyacını gidermek mi olacaktır? İnsanın insan olma özelliği, insanın ön şartsız bilimsel doğrulara ve hakikate duyduğu özlem nereye gidecektir? Veya bunlardan hangisinin bilimsel zihniyetle ilgisi vardır?

Yine Turhan'ın anlattığına göre İngiltere'de Gal üniversitesi, bir ya da iki fakültesi bir arada olmak üzere beş ayrı şehirde kurulmuş, bu şehirlerdeki fakültelerin yanında mutlaka "Art" denilen sanat ve edebiyat ağırlıklı birer fakülte yer almıştır³⁶. Bunların bilgi çağında teknoloji geliştirmek ve pazar ortamlarını olumlu olarak geliştirebilme imkânları yoktur. Ama mutlaka insanların yaratıcılık faktörlerini geliştirmekte önemli fonksiyonları vardır. Zaten bilimsel zihniyetin faaliyet göstermesinde bir pratik yararlılık hedefi genellikle yer almaz. Belki Amerikan pragmatizmi için böyle bir anlayış söz konusu edilebilir ki bu Batının yüzyıllardır edinmiş olduğu bilimsel tecrübelerinin dışındadır. Bir Galileo, bir Bruno eğer bilimsel doğruların peşinde bir heyecan duymasalardı, işkenceyi ve ölümü göze alamazlardı. Pek çok bilim adamı elde ettiği bilimsel başarılarının teknolojiye dönüştüğünü görememiş ve bilimsel faaliyette bulunurken zengin olmayı ve kazanç elde etmeyi ön planda tutmamıştır. Bilimsel doğrulara ve felsefi hakikate ulaşma ancak bilgiye duyulan sevgi ve heyecan ile mümkün olmaktadır. Bunu uzun zihinsel mücadeleler içinde geçen düşünce tarihi bize göstermektedir. Zaten felsefe teriminin altında da aynı esprî yatmaktadır.

Üniversitenin parça bilgiler üreten ve her yeni bilgi parçasıyla katalogunu genişleten bir bilgi imalatçısı olmadığını iddia eden Yılmaz Özakpınar'a göre, üniversite, bütün işi hakikati aramak olan insanların cemaatidir. Hakikati arama yolunda bütün işi düşünmek olan öğretim üyesi, ne hükümetin, ne mütevellî heyetinin, ne rektörün, ne de başka bir şahıs ya da grubun emrindeki

34 Gürüz, ag.e, s.29

35 Aynı Eser, s.31

36 Turhan, ag.e, s.15

Gazî

Akademik Bakış

305

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

memurdur. Üniversite öğretim üyesi, hakikati arama yolunda düşünmeyi seçmiş ise onun bu gayesi ancak bağımsız düşündüğü takdirde var olabilir. Üniversite bağımsız düşünme ruhunu kaybetmediği müddetçe üniversitedir. Bu nedenle üniversitenin temel işlevi memleketin ekonomik kalkınmasına hizmet etmek ya da yetişmekte olan gençleri meslek sahibi yapmak değildir. Üniversite bunları birinci plana alacağını diyerek asıl varlık gayesini unutmamalıdır³⁷. Burada da üniversitenin doğru bilgiye, hakikate yönelmesi gerektiği kuvvetle vurgulanmalıdır. Diğer fonksiyonlar arkasından kendiliğinden gelecektir. Bilgi üretemeyen, kayıtsız şartsız doğruya yönelemeyen, araştırma - geliştirme faaliyeti yapamayan üniversiteye bu kavramı kullanmanın ne kadar doğru olduğu ortadadır.

Konuyu tarihi gelişim içinde takip etmemizin asıl sebebi, bizim üniversitelerimizde gerçekten bilimsel zihniyetin durumunu görmeye çalışmaktır. Türk üniversite sisteminde gerçekten bir bilimsel zihniyet var mıdır? Yoksa üniversiteler birtakım çıkar gruplarının veya siyasi güçlerin güdümünde talimatlar uygulayan ‘memur’ zihniyetine mi sahiptir? Buna cevap vermek oldukça zor olsa da yukarıda anlatılanlar birtakım ipuçları vermektedir. Özellikle YÖK’ün kurulmasıyla özgür ve özerk üniversitenin elden gittiğine feryat edenlerin, ne kadar bilimsel kaygılarla hareket ettikleri icraat ve ifadelerinden anlaşılmaktadır. Karşımızdaki manzara üniversitenin bir imtiyazlı grup olarak taşıdığı nüfuz alanında hâkimiyetin elden gitmesiyle ortaya çıkan bir kavgaya benzemektedir. Bilimsel bir çatışma veya tartışmadan öte, güçler arası bir çatışma olarak görünmektedir. Çünkü eleştirdikleri insanlarla zihniyet olarak çok farklı olmayan, içlerinde salt bilimsel kaygılar taşımayan, gönülden hakikatin peşinde koşmayan insanların davranış belirtileri sezilmektedir. Aynı şekilde Yükseköğretim Kurulu’nu oluşturup faaliyetini sürdüren insanların gerek yasa çıkarken öne sürdükleri gerekçeler, gerekse üniversite problemi ile ilgili görüşlerini dile getirirken ortaya koydukları, bilim ve hakikat arama zihniyeti ile pek bağdaşmadıklarını göstermektedir.

Bilim Adamları ve Üniversite

Üniversitenin temel unsurları arasında, hiçbir etki altında kalmadan sadece bilimsel tecessüs ile çalışmalarını yapması beklenen bilim adamları gelir. Üniversite elemanları öğrencisi ve hocasıyla bu amaca yönelik olarak sistemin içinde yerlerini alırlar ve buna uygun davranışlar geliştirirler. Onlar için bilimsel çaba bir varlık sebebi haline gelir. Amaçları para kazanmak, şöhret olmak, mevki elde etmek veya nüfuz kazanmak değildir. Bir anlamda hakikate ve bilimsel doğrulara sevdâ duymaları, kendilerine bunu düstur edinmeleri gerekir. Bilim ve düşünce tarihine baktığımızda bunun somut örneklerini sıkça görmekteyiz. En tanınmış örnekleri olarak Sokrates, Galileo, Bruno ilk akla

37 Yılmaz Özakpınar, “Üniversitenin Varlık Gayesi”, Türk Yurdu Dergisi, Sayı 111, Ankara 1996, s.3

Görüş

gelenler arasındadır. Başka güçlerin baskısında kalan, kendi özgür iradesini kullanamayan, askeri militarizmin komuta zincirine benzer şekilde talimatlarla uyan, siyasi sistemin ideolojik olarak tercih ettiklerini bilimsel doğrularmış gibi takdim eden, şahsi çıkarları için her yolu mübah gören insanların bilim yapması beklenemez.

Araştırma zihniyetinden uzak ve üniversitede bulunmasının başka sebepleri olan bir kimsenin bilim yapmasını beklemek boşunadır. Araştırma, ilerlemenin olabileceğine inanmanın bir işaretidir. Bilim adamlarını herhangi bir konuyu incelemeye yönelten güdülerin arasında, yeni şeylerin bulunabileceği, yeni şeylerin daha iyi olabileceği ve daha derinliğine anlama olasılığının bulunduğu inancı vardır³⁸. Böyle bir istek içinde olmayan bilim adamının araştırmaya yönelmesi oldukça zordur. Ama üniversiteden beklenen bilimsel araştırma yapabilecek zihniyete ve kaliteye sahip insanlara uygun ortam hazırlamaktır. Bunun Türkiye üniversite sisteminde yerleşmiş olduğunu söylemek oldukça zordur.

Bir bilim adamının önce zihniyet olarak dış baskı faktörlerinden arınmış olması gerekir. Bunun için üniversitenin özerk olması son derece önemlidir. Ama bu özerklik bilim adamı olma kalitesi taşımayan insanlar elinde zaaflarını tatmin etme vasıtası da olabilir. Bizim üniversitemizde bunun örneği çok görülmüştür. Max Weber'in gözlemlerinden örnek verecek olursak, "Almanya'da bir asistanın profesör ya da enstitü başkanı olması yetenekten çok rastlantıya dayalıdır. Bütün yeteneklerine rağmen ayıklanmaya tabi olanlar vardır. Bir sürü ortalama kişinin üniversitede önemli rol oynaması sadece beşeri zaaflarından değil, insanlar arasındaki işbirliği kanunlarından kaynaklanmaktadır."³⁹ Bu kanunların işletilmesi Türkiye'de daha fazla görüldüğü de çok açık bir gerçektir. Üniversite sistemiyle birazcık ilişkisi olan insanların bunu görmemesi imkânsızdır. Bundan dolayı ortaya çıkan niteliksiz ortalama insanların üniversite içinde yer almaları, bilimsel çalışmaların artmasını değil, sekteye uğramasını sağlamaktadır.

Bilim adamı üniversiteye bağlı olarak toplum içinde de önemli bir fonksiyona sahiptir. Baskı altında olan, özgür çalışma imkânı bulamayan, farklı görüşlerini savunamayan bir bilim adamı verimli olamaz. Sürekli susturulan ve talimatlarla ne yapması gerektiği dikte ettirilen bilim adamının da bu özelliği ortadan kalkacaktır. Bilim adamı ile aydın kavramlarını paralel düşünecek olursak, Ülgener'in tespiti bunların fonksiyonunu şöyle açıklar: "Bilim ve ihtisas çalışmalarının ötesinde çevreye en ufak ses ve soluk iletmeyen bir aydın tipi yoktur ve düşünülemez"⁴⁰. Aydın ses ve sözü mümkün olduğu kadar soyut,

38 Henry Rosovsky, Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor, (Çev. Süreyya Ersoy), Tübitak Yayınları, Ankara 1996, s.86

39 Max Weber, Sosyoloji Yazıları, (Çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s.129

40 SabriF. Ülgener., Zihniyet Aydınlar İzmler, Der Yayınları, İstanbul 1983, 68

Gazi

Akademik
Bakış

307

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

genel ifade ve semboller halinde çevreye iletme gücü ve alışkanlığı taşırlar.” Bunları yapabilecek aydın kimliğine sahip bilim adamlarının Türkiye’de çizdiği manzara pek iç açıcı değildir. Üniversiteler içinde bilimsel kaygıların dışında oluşturulmuş ilişkiler ağı bunu engelleyecek şekildedir.

Türkiye’de buna birçok örnek verebiliriz. Örneğin: A Üniversitesi D Fakültesi F Bölümü yaklaşık 50 yıllık tarihi içinde devletin bilimsel faaliyet için vermiş olduğu imkânları kullanmış; fakat ne kendi bölümü için, ne de yeni açılan üniversiteler için ihtiyaç olan bilim adamı yetiştirme görevini yerine getirememiştir. Diğer üniversiteler bir tarafa kendi bölümünün devamı için gerekli devamlılığı sağlayamamıştır. Bölümün son profesörü emekli olduğunda geride 50 yıla sığan 6-7 doktora çalışması ve bölümde çalışan iki yardımcı doçent kalmıştır. Aynı bölümde ne burada yetiştirilmiş profesör, ne de doçent vardır. Yurt dışında akademik kariyer yapmış bir profesör de olmasa bu köklü bölümün başkanlığı, bir yardımcı doçent tarafından yürütülmek mecburiyetinde kalacaktır. Yukarıda üniversitelere müdahale edilmesinin bazı sebepleri olduğundan bahsetmiştik. Böyle bir manzara doğal olarak müdahaleyi gerektirir ama sonuç alınmasını zorlaştırır. Bir organizasyonda gerekli fonksiyonlar sistemin içinden çözülmesi gerekir. Dış müdahale ile değil.

Türkiye’de üniversite ve bilim adamı ilişkisine bir örnek de, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden istifa ederek ayrılmak zorunda kalan Profesör İlhan Arsel’in yazdıklarından verilebilir. Arsel kendi meslektaş ve aynı zamanda ideolojik yandaşı olan üniversite hocaları hakkındaki gözlemlerini ve hatıralarını manidar bir şekilde anlatıyor. Burada Türkiye üniversitelerindeki bilim ve araştırma anlayışından bir kesiti somut olarak görmek mümkündür.

Batılı aydının fikir tarihini ve Ortaçağ ‘dan çıkış savaşımını kendim için araştırı konusunu yaptığım yıllarda dikkatimi çeken hususlardan biri, daha XII. Yüzyılda akılcılığa dönme çabaları olmuştur.... Fikirsel gelişme aşamasında Batılı aydının savaşımını eleştirirken üniversite kuruluşunun insan şahsiyetinin haysiyetine, din kitaplarının köleliğinden, biçimsel din uygulamasının tutsaklığından kurtulmaya yönelik çabaları beni daima heyecanlandırmıştır... Ancak Batı’nın fikirsel gelişme tarihini eleştirdikçe biz profesörlerin sadece medeni cesaret bakımından değil fakat zihniyet zavallılığı bakımından da Ortaçağ dönemini aşamadığımızı öğrendim.⁴¹

Üniversitelerdeki şahsi çıkar hesaplarının nasıl bilimsel kaygıların önüne geçtiğini birçok gözlemden ortaya koyabiliriz. Bir üniversite profesörü para kazanmak için lise ders kitabı yazıyor. Kitap zaten müfredat programına uygun olduğu için diğerlerinden pek farklı değil. Aynı profesör kişisel ilişkileri sonucu başka fakülte ve bölümlerde üstlendiği derslerde konuyla hiç ilgisi olmadığı halde, bu kitabını sattırıyor ve kitabı alan öğrencilerin çok iyi olduğunu, diğer-

41 İlhan Arsel, Biz Profesörler, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992, s.92

Görüş

lerinin ilgisiz ve sorumsuz olduğunu iddia edebiliyor. Bu tür kitap örnekleri o kadar çok verilebilir ki artık ders kitapları üniversite hocaları için ticari meta halini alabiliyor. Kitapların bilimselliği, orijinalliği, tartışılabilirliği fazla önem taşıyor. Buna yine Arsel'in hatıralarından örnek aktaracak olursak; "...meslektaşım kendisini büyük bir otorite bilir. Otuz yıla yaklaşık bir süreden beri fazla bir değişikliğe sokmadan yeni baskılarını yaptığı X kitabı, Batılı profesörlerin aynı başlıkla yayınladıkları ve okuttukları kitaplara çok benzer, ... Profesörümüzün bu kitapları, bu üstün ve bilimsel niteliğine rağmen, piyasadan ziyade Fakültede satılır, özellikle öğrenciler imtihanlarda bu kitaplardan sorumlu tutulduğu için almak zorunda bırakılır.⁴²"

Maddi çıkar peşinde koşan sözde bilim adamlarımızın başka meziyetleri de gözden kaçacak gibi değildir. Yine kendi müşahedemizden örnek verecek olursak, bir üniversite profesörü kendi yerine gönderdiği asistanının öğrenciler tarafından beğenilmesinden rahatsızlık duyar ve bir şekilde ona ders vermenin ve ezmenin yollarını arar. Kendi yetersizliğinden duyduğu kompleksi, kendi meslektaşlarının her birine yetersiz ve bilgisiz oldukları şeklinde eleştiriler getirerek dışa vurur. Bu eleştirileri bilimsel ölçüler içinde yazmış olsa zaten problem olmaz. Hatta bilimsel faaliyete büyük katkısı olabilir. Fakat nüfuz alanının daralacağı endişesiyle dışarıya karşı sürekli şirin görünme rolü oynar. Tabii bunun bilim adamlığı, bilimsel ahlak ve dürüstlük anlayışı gibi ilkelerle fazla alakası yoktur. Zaten Arsel'in belirttiği gibi "Dürüstlük bir fazilet ögesidir ki, biz profesörlerin çoğumuzda bulunmaz.⁴³" İronik itirafıyla "Biz profesörler, kendi aramızda, ne olmadık kıskançlıklar ve alınganlıklarla birbirimize dış bildiğimizi, ne ilkel duygularla düşman kesildiğimizi, bu düşmanlıkları ne bayağı usullerle uygulamaya dönüştürdüğümüzü..." ifadeleriyle ortaya koyar. Bu ifadelerinden anlaşıldığı gibi üniversitelerde nasıl bir bilimsel çaba ve eleştiri ortamının bulunduğu görülebilir.

Fındıkoğlu da kendi döneminde Türkiye'de üniversite içinde akademik bilinç ve kendi kendini kontrol ve tenkit olmadığı ve özerklik rejiminin yanlış anlaşıldığı için problem olduğunu belirtir. "Öyle üniversite hocaları vardır ki, derslerine devam etmez, öğrenciyle ilgilenmez, ilmi araştırma yapmaz, kitap yazmaz. Bunlar üniversite içinde gelişecek otokontrol mekanizması ile düzeltilebilir.⁴⁴" Fındıkoğlu'nun 1940'lı yıllarda bazı üniversite hocaları için belirttiği durumlar sanki bizim üniversite sistemimizin geleneği haline gelmiştir. Aynı örnekleri üniversite sistemi içinde bulunan birçok kişi maalesef esefle müşahede etmiştir ki, burada hepsini aktarmak mümkün olmaz.

Üniversiteyle ilgili diğer bir örnek: Henry Rosovsky'nin 'Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor' isimli eserinde somut olarak karşımıza çıkıyor. Yazar Harvard

42 Aynı Eser, s.31

43 Aynı Eser, s.42

44 Güngör, ag.e, s.149

Gazisi

Akademik
Bakış

309

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Üniversitesi'nin Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı olarak geçirmiş olduğu günleri bir üniversite kurumunun olması gerekenleri ve sosyal olarak yaşananlar çerçevesinde anlatmaktadır. Özellikle ülkemiz üniversite ve bilim adamlığı zihniyeti ile karşılaştırmak bakımından dikkate değer. Rosovsky'ye göre "üniversiteler, özellikle de zirvedeki araştırma üniversiteleri, her türlü siyasi görüşe, yaşam biçimine ve pek az kişinin anlayabileceği her türlü akademik uzmanlık alanına ev sahipliği yaparlar.⁴⁵" Bunu yazar kendi çalıştığı Harvard Üniversitesi'nden örnekendiriyor. Ayrıca Harvard'ın özelliğini de şöyle ifade ediyor:

Harvard'ın kendisine özgü nitelikleri değişmedi. Bunlardan birincisi, öğretim üyesi kadrosunun sürekli yeni fikirler ve bilgiler üretmeye çalışması, kitapları yazanlar ile kürsüde ders verenlerin aynı kişiler olmasıdır. İkincisi, öğrencilerin her eyaletten ve birçok ülkeden çok katı standartlara göre seçilmesi, böylece bünyesinde çeşitliliği barındıran, mücadeleci ve insanı mucizevî biçimde canlandıran bir topluluk olmasıdır. Üçüncüsü, genel kabul görmüş resmi inanışa ve "okul çözümlerine" duyulan kuşku bir yana bırakılmaksızın, kusursuzluğa duyulan büyük hayranlıktır. Son olarak Harvard anlamlı bir geleceği 350 yıldır kesintisiz süren bir ilerlemeyi temsil eder.⁴⁶

Konuyla ilgili daha birçok örnek vererek üniversite ve bilim adamı ilişkisi gösterilebilir. Türkiye'de Harvard'dakine benzer bir üniversite geleneği ve sistemi olmadığı ortadadır. Sık sık yapılan müdahaleler ve bilim adamlarının bir türlü istenen nitelikte bilimsel araştırma zihniyeti geliştirememeleri, üniversitenin bir systemsizliğe ve kaosa doğru gittiğini göstermektedir. Bütün iyi niyetli teşebbüsler, mevcut yapı içindeki bazı çürümüş unsurlar tarafından sekteye uğratılmaktadır. Üniversiteye nitelikleri ne olursa olsun kendi sosyal kesimlerinden olmayan insanların girmesini önlemeye yönelik çabalar görülmektedir. Bunlar üniversitenin tek tip ve bilimden uzak kalıplaşmış yapısını pekiştirmekten başka işe yaramamaktadır. Yapılacak iş, yaşanan tecrübeler ışığında ülkenin kültürel kodlarına uygun ve araştırma zihniyetini yerleştirecek düzenlemeler olmalıdır. Bunu reform veya devrim gibi sunarak mevcut bilimsel çalışmalara da engel olmamak gerekir. Çünkü gösterilen örnekler genelde yaygın olsa da bütünü kapsamaz ve bilimsel kaygıları olan insanları incitebilir.

Üniversitenin Sorunları ve Toplum

Üniversitenin sağlıklı ve istenen bir yapıya kavuşabilmesi için öncelikli olarak bilimsel araştırma zihniyetinin teşvik edilmesi gerekir. Tespit ettiğimiz en önemli problem bizce bunun eksikliğidir. Bu zihniyete sahip olmayan birtakım insanların üniversite içinde yer edinmesi, ancak başka amaçlara hizmet etmeleri için onlara imkân sağlamış olmaktadır. Bilimsel araştırma isteği ve yeteneği olan insanların üniversitelerde istihdam edilmesi ise buna bağlı

45 Rosovsky, ag.e., s.93

46 Aynı Eser, s.12

önemli problemlerden biridir. Gerek 1981 öncesinde ideolojik örgütlenmenin bunu engellemesi, gerekse genelde sık görülen “ahbap-çavuş” ilişkisinin çeşitli menfaat grupları tarafından kullanılması Türk üniversite sistemi içinde kanayan bir yaradır. Artık günümüz toplumları farklılıkları tanıma ve çeşitlilik içinde yaşama yollarını geliştirme safhasındayken, bizim üniversitelerimiz farklılıklara tahammülsüzlük gösterirse, bunun bilimsel gelişmeye önemli bir set oluşturacağı ortadadır. Bu yüzden eleman sağlanmasında kişisel ilişkilerin ve ideolojik ayrılıkların üstüne çıkılmamalıdır. Veya bunu sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir.

Üniversitenin diğer önemli problemi özerklik ve buna bağlı olarak otokontrol mekanizması geliştirmesidir. Genelde Türk Üniversite Sisteminde bunların da yerleşmediğini müşahade etmekteyiz. Fındıkoğlu'nun işaret ettiği gibi, “Özerk üniversite, eğitimin diğer kademeleri ve diğer üniversitelerle işbirliği halinde, memleket ve çevre meselelerinden haberdar olup onlara çözüm arayan, kendi içinde kurduğu otokontrol mekanizması ile kendi organlarını dışarıdan bir müdahaleye gerek bırakmaksızın kendi içinde kontrol altında tutabilen bir üniversitedir.”⁴⁷ Türkiye’de bu problemin de çözümlenemediği ortadadır, özerklik adı altında üniversiteyi kast sistemine çevirmeye çalışanlar bir tarafta, sürekli çeşitli bahanelerle müdahale edenler diğer tarafta üniversite sorununu çözmek bir yana büyümüşlerdir.

Üniversite bir bilim yuvası olarak bilimsel faaliyetin yanında öğrenci yetiştiren bir kurumdur. Öğrenci yetiştirilmesi ve öğrencilerin seçilmesi de son derece önemlidir. Bu anlamda üniversitenin faaliyet alanı kendisinden alt seviyedeki eğitim kuruluşları ile eşgüdümlü bir şekilde çalışmalıdır. Türkiye’de bir taraftan yeterince üniversite kurulamaması ve kurulanların da gerçek anlamda üniversite olamamasından dolayı, üniversite kapısında oldukça önemli sayıda yığılma görülmektedir. Orta öğretimin ve ilköğretimin öğrenci niteliğini istenen düzeyde artıramaması ve yeterli psikolojik rehberlik hizmeti verilemediğinden doğru yönlendirme yapılamaması, bu yığılmanın artmasını engellemektedir. Öğrencilerin üniversiteye girmede tercihleri genellikle bilinçli ve gönüllü değildir. Pek çok kişinin ilgi ve yetenek alanlarının dışında farklı nedenlerle bir yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırmak zorunda kalması önemli bir sorundur.⁴⁸

Üniversite toplumdan soyutlanmış bir şekilde varlığını sürdüremez. Bunun için üniversitenin sosyal ve fiziksel çevre ile sağlıklı ilişkilerinin olması gerekir. Üniversitenin temel fonksiyonlarını sınıflandırırken, özellikle toplumu ilgilendiren problemlerin araştırılması ilkesinin altını çizen Muhittin Can bunu şöyle açıklıyor: “Üniversitelere, yüksek nitelikli insan yetiştirmek, bilim üretmenin yanı sıra toplumun ekonomik ve sosyal yapısına katkı sağlamak, üniversite

47 Güngör, ag.e., s.141

48 Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Gül Yayınevi, 1981, 266

Gazi

Akademik
Bakış

311

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

sanayi işbirliğini kurmak ve çevre dostluğunun oluşturulmasında da önemli görevler düşmektedir.”⁴⁹ Aynı problemi üniversite üzerine TÜSİAD tarafından Profesör Kemal Gürüz’ün koordinesinde hazırlanmış raporda da görülmektedir.

Sanayi, ekonomi ve toplumun diğer sorunlarıyla üniversitenin ihtiyaç duyulan doğru bilgileri üretme açısından yakın ilişkisi vardır. Fakat üniversite kendini yeniden düzenleme yönünde bile gerekli altyapıyı hazırlayabilmiş değildir. Toplumun diğer unsurlarıyla da yeterli derecede ilişkisi yoktur. Zaten teknolojiye yönelik bilim üretemeyen üniversitenin bunu sağlayabilmesini beklemek boşunadır. Son yıllarda bunun istisnaları oluşmaya başlamıştır. Fakat üniversite için bunun temel fonksiyon haline gelmesi gereklidir.

Türkiye bir imparatorluğun üzerine kurulmuştur. Bu imparatorluğun egemenlik alanındaki bölgeler ve diğer Türk memleketleri Soğuk Savaş sonrasında Türkiye ile yakın ilişki kurmaya başlamıştır. Bu ilişkinin en somut ve kalıcı olan tarafı eğitim alanındaki işbirliğidir. Üniversite sisteminden bu konuda da ciddi katkı beklenmektedir. Siyasi iradenin aldığı kararla Türk ve Akraha topluluklardan öğrenci getirilmeye başlanmıştır. Büyük öğrenci projesi olarak da adlandırılan bu konu üniversite kurumu açısından yeni bir sınav niteliğindedir. Burada Türk Üniversiteleri tarafından yetiştirilecek öğrenciler, gelecekte ülkelerinin kalkınmasına hizmet edecekleri gibi, ülkelerinin Türkiye ile olan ilişkilerde de anahtar rol oynayacaklardır. Türk üniversitelerinin bu konuda da söz sahibi olmaları ve projeler üretmeleri beklenmektedir.

Diğer önemli sorun yeni üniversitelerin kurulması ve buralarda istihdam edilecek akademik personel yetiştirilmesidir. Yıllarca kast sistemine benzer şekilde faaliyet göstermiş Türk üniversite sistemi, yıllardan beri bu konuda sıkıntı yaratmıştır. Üniversite hocaları hangi gerekçelerdendir bilinmez, yeterli imkânları olmasına rağmen uzun yıllar eleman yetiştirmekten imtina etmişlerdir. Birçoğu devletin imkânlarıyla yurt dışında eğitim görmüş ama bu eğitimi burada fonksiyonel hale getirememiştir. 1990’lı yılların sonunda yine yukarıdan müdahale ile merkez üniversitelerde görevlendirmeye akademisyen yetiştirilmeye başlanmıştır. Taşra üniversitelerinin her yönden yetersizliği ortadayken, bir de kendi elemanlarını yetiştirmelerini beklemek haksızlıktır. Artık üniversite hem kendi sistemi için hem de kendi toplumu için çözümler üretebilir konuma gelmelidir. Üniversitelerimizin kendi içinden çıkmış çözüm projelerini tartışılabilen bilim merkezleri haline gelmesi hepimizin özlemidir.

Bir sosyal kurum olarak üniversitenin, çözülmeyi bekleyen birçok problemi olmasına rağmen, 2000’li yıllarda bir siyasi kararla “her şehre bir üniversite” sloganıyla açılan yeni üniversiteler problemi iyice karmaşık hale getirdi. Üniversite, yüzyıllar içinde kurumsallaşmış ve insanlığın gelişmesinde önemli bir rol üstlenmişti. Ama ülkemizde bu muhtevasından uzak bir anlayışla “bir

49 Muhittin Can, Üniversite Bilim Adamı İlişkisi, T.Ö.V. Yayınları, İzmir 1994, s.17

Görüş

mühür, bir müdür” ilkesine dayalı olarak üniversite adı verilen okullar açıldı. Bu açılan okulların sorunları ayrı bir yazının konusu olduğu için burada ele almıyoruz.

Sonuç

Türkiye’de üniversite problemi tahmin edilenden çok boyutlu bir problemidir. Üniversite konusu toplumsal olarak aynı anda birçok yönü ilgilendirdiğinden dolayı, biz sadece bilim zihniyeti bağlamında sınırlandırmaya çalıştık. Fakat konuyu bütünlüğü içinde diğer faktörlerle de mutlaka ilişkilendirmek gerekir. Bu yüzden Türkiye’de üniversite tarihinin kısa bir özetini vermeye çalıştık. Türkiye’de üniversitenin tarihi bizim ele aldığımız konu açısından birçok ipuçları içermektedir. Çünkü üniversitede bilim zihniyeti sadece bugünün problemleri üzerinden anlaşılması mümkün değildir. Üniversitelere yılların birikimi ile oluşturulan zihniyet yapısı yerleşmiştir. Aynı zamanda üniversitenin siyasal ve sosyal yapıyla yakın ilişkisi vardır. Üniversitelere yukarıdan yapılan müdahaleler, siyasal yapıda demokratik eğilimin olmadığını, bunu benimseyenlerin ise böyle bir kaygılarının olmadığını gösteriyor. Türk üniversite tarihinde doğruların, hakikatin, hakkaniyetin çiğnenmesine karşı çok güçlü muhalefet sesleri görülmektedir. Bu da üniversitede bulunan bilim insanlarının hal-i pür melali hakkında ipucu vermektedir.

Bilimsel araştırma zihniyeti toplumsal yapıyla da çok yakın ilişkilidir. Türkiye’de böyle kaygıların yüksek olmaması üniversitelere de yansımaktadır veya üniversitelerde olmaması topluma yansımaktadır. Nihayetinde toplumun ihtiyacı olan hayat iksiri bilimsel bilgi üretimi maalesef beklenen oranda görülmemektedir. Üniversitelerde yer almış akademik personelin durumu sıkıntının önemli kaynaklarından. Bilimsel araştırma dışında yapılan birçok faaliyete rağmen, kurulamayan otokontrol mekanizması çalışmıyor, dışarıdan müdahaleler zaten amacına uygun olmamaktadır. Bunlar farklı amaçların yerine getirilmesinde bahane olmaktadır.

Son olarak üniversite olması gereken gibi çalışmamakta, kendi kendini yenileyememekte ve istikrara kavuşmamaktadır. Batı üniversiteleri gelenekleri ile övünürlerken, biz “devamlı devrim” hesabı ile süregelen müdahalelerle avunacağız. Kendi problemimizi bir özeleştiriyeye tabi tutmadan, tartışmadan, maalesef doğu toplumlarına özgü kolaylıkla, sihirli değnekle çözüm beklemek beyhudedir. Bazıları rahatsız olsalar da konunun etraflı bir şekilde tartışılması faydalıdan ziyade, zaruretendir.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara 1982
ARSEL İlhan, Biz Profesörler, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992
ARSLAN Ali, Darülfünundan Üniversiteye, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995

Gazi

Akademik
Bakış

313

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

ATAÜNAL Aydoğan, Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, MEB Yükseköğretim Gen. Müd. Yayını, Ankara 1993

BAŞAR Erdoğan, Türk Yükseköğretim Sisteminin Dünü, Bugünü, Yarını, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, Sayfa 23-57, 1997

CAN Muhittin, Üniversite Bilim Adamı İlişkisi, T.Ö.V. Yayınları, İzmir 1994

GÖKÇE Birsen, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yayınları, Ankara 1996

GÜNGÖR Nevin, Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin F. Fındıkoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991

GÜRÜZ Kemal, Türkiye'de ve Dünyada Yüksek Öğretim, Bilim ve Teknoloji, TÜSİAD Yayınları, İstanbul 1994

HATİPOĞLU Tahir, Dođranan Üniversite, Selvi Yayınları, Ankara 1994

HATİPOĞLU Tahir, Yükseköğretim Mevzuatı, Selvi Yayınları, Ankara 1995

KAPTAN Saim, Türkiye'de Yükseköğretim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli, DPT Yayınları, Ankara 1986

KAYA Yahya Kemal, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Gül Yayınevi, 1981

KONGAR Emre, Üniversite Üzerine, Hil Yayınları, İstanbul 1984

KORKUT Hüseyin, "Üniversiteler", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, MEB Yayınları, İstanbul 1983

MALCHE Albert, İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor, MEB Devlet Basımevi, 1939

ÖZAKPINAR Yılmaz, Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Meselesi, T.D.V. Yayınları Ankara 1995

ÖZAKPINAR Yılmaz, "Üniversitenin Varlık Gayesi", Türk Yurdu Dergisi, Sayı 111, Ankara 1996

ROSOVOSKY Henry, Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor, (Çev. Süreyya Ersoy), Tübitak Yayınları, Ankara 1996

SOROKİN Pitirim A., Social and Cultural Dynamics, Voluem-I, New York, 1962

TAŞDEMİRCİ Ersoy, Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1992

TURHAN Mümtaz, Üniversite Problemi, Yağmur Yayınları, İstanbul 1967

ÜLGENER, Sabri F., Zihniyet Aydınlar İzm'ler, Der Yayınları, İstanbul 1983

VARIŞ Fatma, Türkiye'de Lisans-üstü Eğitim Sosyal Bilimler, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1973

WEBER Max, Sosyoloji Yazıları, (Çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986

Raporlar

Çağdaş Eğitim - Çağdaş Üniversite, (Üniversite Rektörlerinin Raporları), Başbakanlık Yayını, Ankara-1992

Görüş

Akademik
Bakış

314

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Kasım 1981 - Kasım 1988, Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, YÖK Yayını, Ankara-1989

Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu – Sorunları – Çözüm Önerileri, YÖK Yayını, Ankara-1996

Extended Abstract

Science and university are complementary institutions. The importance of knowledge generated in the development of humanity is great. One way of generating knowledge is philosophy, another one is science. With the modernization of the world, universities have become the place of producing science. Turkey has tried to transform the traditional higher education institutions by modeling the West. Difficulties were experienced in the process from Darülfünun to university. While the university should have been an institution which produced academic researches and produced information in the Western sense, it could not show the expected success. For this reason, many attempts have been made to reform but have not yet reached the level they should be. Science mentality of university institutions in Turkey has proceeded problematic. The analyzes to be made on the reasons for this will also show the solutions. This paper aims to analyze the structural problems of the educational institution and thus the university institution within the structure of a society.

University problem in Turkey is much more multidimensional problem than predicted. Because the issue of the university is socially concerned with many aspects at the same time, we have only tried to limit it in the context of science mentality. However, it is necessary to relate the issue to other factors in its entirety. That's why we have tried to give a brief overview of the history of the university in Turkey. History of university in Turkey's contained numerous tips we have discussed our terms. Because the science mentality in university is not possible to understand only through today's problems. The mentality structure established by the accumulation of years is established to the universities. At the same time, the university has a close relationship with the political and social structure. The top-level interventions of universities show that there is no democratic tendency in the political structure and those who adopt it do not have such concerns. In the history of the Turkish university, there are no strong voices of opposition against the violation of truth, truth and righteousness. And this gives clues about the distressed situation of scientists at the university.

The scientific research mentality is closely related to the social structure as well. The lack of such high concern in Turkey is reflected in the university or the community is reflected in the lack of university. After all, life elixir researches with the need of society are unfortunately seen at the expected rate. The situation of the academic staff in universities is one of the important

Gazi

Akademik
Bakış

315

Cilt 11

Sayı 23

Kış 2018

sources of distress. In spite of many activities carried out outside the scientific research, the auto-control mechanism which cannot be established cannot work, the external interventions are not suitable for the purpose. They are an excuse for the fulfillment of different purposes.

The university cannot be able to work as it should, cannot be able to renew itself and cannot be able to achieve stability. While Western universities pride themselves on traditions, we will solace with themselves "continuous revolution" universities situation. Without subjecting our own problem to a self-criticism, without discussion, unfortunately, with the easiness of the Eastern societies, waiting a solution with a magical wand are vain. Although some may be disturbed, a thorough discussion of the subject is essential rather than beneficial.

Gazisi

Akademik
Bakış

316

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018